

TOERTOCHT NOORD-HOLLAND MIDDEN (ca 172 km)

Deze route is uitgezet in het zeekleilandschap van Noordwest-Nederland. De route loopt grotendeels afwisselend over de Westfriese Omringdijk en de Beemster Ringdijk.

Het centrale zeekleigebied bestaat uit West-Friesland en droogmakerijen.

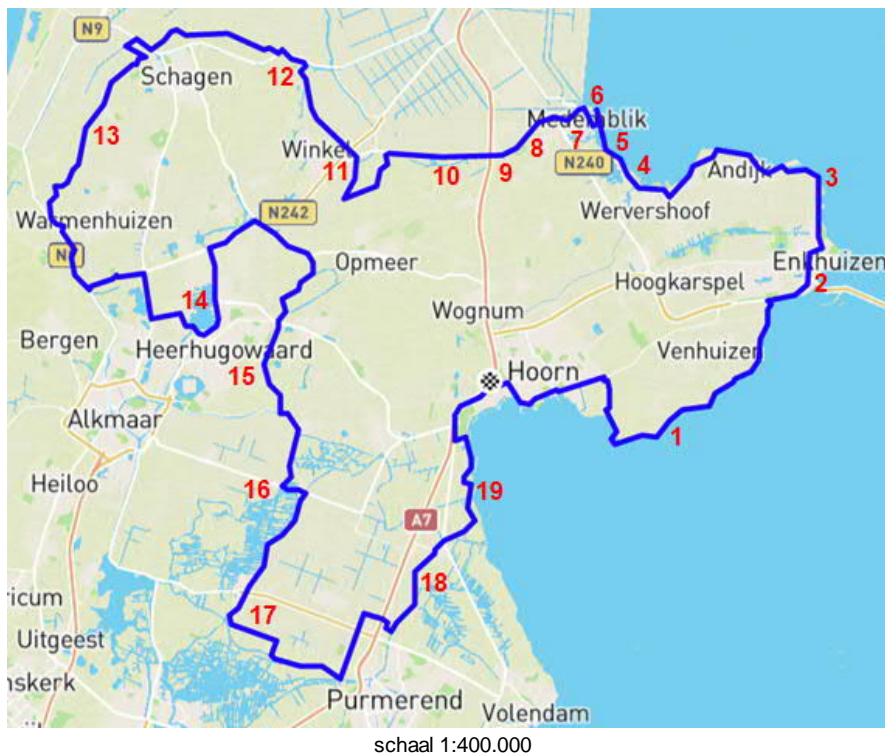
West-Friesland is ouder land met een afwisseling van hoger gelegen kreekruggen en lager gelegen kommen. Overstromingen hebben een fundamentele rol gespeeld bij de vorming van West-Friesland. Tijdens vloed zocht het zeewater zijn weg over het land via kronkelende getijdenkreeken en prielen (geultjes). Bij vloed nam het water sedimentdeeltjes mee, die bij eb achterbleven op het land. Op de bodem van de kreekgeulen zelf bezonken de zwaardere zandkorrels. Waar het zeewater uitvloeide over grotere oppervlakken (platen) en de stroomsnelheid dus afnam, bezonken de lichtere kleideeltjes. Door ontwatering is er omkering van het reliëf opgetreden (reliëfinversie). De zandige kreekopvullingen klinken niet in en vormen nu kreekruggen in het landschap. De vroeger hoger gelegen platen met een laag zware klei op veen klinken wel in en vormen nu laaggelegen kommen. De nederzettingen lagen vooral op de iets hoger gelegen kreekruggen.

De droogmakerijen zijn nieuwer land. De oude droogmakerijen zijn drooggemaakte en ingepolderde meren, o.a. de Beemster (1612), de Purmer (1622), de Wormer (1626), de Heerhugowaard (1630), de Schermer (1635) en de Haarlemmermeer (1852). De jonge droogmakerijen zijn drooggemaakte en ingepolderde delen van de voormalige Zuiderzee: de Wieringermeer (1930), de Noordoostpolder (1942), Oostelijk Flevoland (1957) en Zuidelijk Flevoland (1968).

De toertocht begint en eindigt op de carpoolplaats bij de McDonalds langs de A7 bij Hoorn.

Op het routekaartje zijn 19 rode cijfers aangebracht die corresponderen met onderstaande stukjes tekst over en afbeeldingen van landschappelijke bezienswaardigheden en wetenswaardigheden.

Let op: De IJsselmeerdijk tussen Hoorn en Enkhuizen is van 1 april t/m 31 oktober in de weekenden afgesloten voor motorrijders.

Bezienswaardigheden en wetenswaardigheden

1 Westfriese Omringdijk	11 De Langereis
2 De Koepoort in Enkhuizen	12 Turfschuren in Kolhorn
3 Vuurtoren De Ven	13 Wielen
4 De Vooroever	14 Vaarpolders
5 Stoommachinemuseum	15 Stolpboerderij op driuipland
6 Kasteel Radboud te Medemblik	16 Schermer Molengang
7 Medemblik	17 Fort bij Spijkerboor
8 Daliegaten	18 Beemster en Zeevang
9 Waterberging Twisk	19 Schardam
10 Kleiputten	

In dit pdf-routebestand zijn uitsluitend de vier vetgedrukte landschap-specifieke bezienswaardigheden en wetenswaardigheden opgenomen. Voor de overige bezienswaardigheden en wetenswaardigheden zal het boek 'HET NEDERLANDSE LANDSCHAP VANAF DE MOTOR OF VANUIT DE AUTO' moeten worden geraadpleegd.

1 DE WESTFRIESE OMRINGDIJK

Meer dan 1.200 jaar geleden was West-Friesland nog een veenmoeras, dat boven de zeespiegel lag. De eerste pioniers markeerden stukken grond en groeven sloten om overtollig water af te voeren.

Er ontstonden weg- en dijkdorpen langs wegen en dijken die als ontginningsbasis fungeerden, met langwerpige percelen (strokenverkaveling).

Als je water uit veengrond laat lopen, zakt die in: inklinking. De veenplantjes komen ook boven water en verteren door de zuurstof in de lucht: oxidatie. Van het veendek dat in West-Friesland aan het oppervlak heeft gelegen is door inklinking en oxidatie weinig meer over. De Westfriese bodem daalde uiteindelijk tot onder zeeniveau.

De Zuiderzee vrat ondertussen gestaag aan West-Friesland. Er ontstonden ook grote meren die West-Friesland aan de zuidkant bedreigden en die pas in de 17e eeuw zijn ingepolderd, zoals de Schermer en de Beemster. Tegen het oprukkende water werden dijken aangelegd. Al die aaneengesloten dijken vormden rond 1250 al een geheel: De Westfriese Omringdijk.

De Westfriese Omringdijk 'omringt' West-Friesland: 126 kilometer dijk van Hoorn naar Enkhuizen, Medemblik, Schagen, Alkmaar en dan terug naar Hoorn. Ooit beschermde deze dijk mens en dier tegen het zoute water. Nu slingert dit 126 kilometer lange monument door het Westfriese landschap langs stolpboerderijen, de voormalige Zuiderzee, VOC-steden, polders en molens.

DE DIJK TUSSEN SCHELLINKHOUT EN OOSTERLEEK

4 DE VOOROEVER

DE VOOROEVER TUSSEN ONDERDIJK EN MEDEMBLIK

De Westfriese Omringdijk is voor een groot deel een aaneenschakeling van inlaagdijken.

Inlaagdijken zijn dijken die gelegd zijn als land moest worden prijsgegeven. Zij hebben een grote en tragische rol gespeeld in het behoud van West-Friesland. Tot in de 16e eeuw was het nodig delen van de kuststrook met dijk en al prijs te geven door een nieuwe dijk achter de oude te leggen. Zo verkreeg men nieuw voorland. Zonder voorland was een dijk niet houdbaar. Op het stuk voorland verloren storm en hoog water hun kracht en dan waren zwakke en lage dijken voldoende als beveiliging voor het bewoonde land erachter.

Als eind vorige eeuw voor wat betreft de IJsselmeerdijk tussen Medemblik en Andijk gekozen moet worden tussen dijkverhoging of realiseren van voorland, is de keuze snel gemaakt. Met zand dat vrijkomt bij vergroting/verdieping van de waterzuiveringsinstallatie bij Andijk wordt de Vooroever aangelegd, een buitendijks gelegen natuur- en recreatiegebied.

13 WIELEN LANGS DE WESTFRIESE ZEEDIJK

Dijkdoorbraken vinden in de regel plaats op zwakke plekken in de dijk die kunnen ontstaan door slecht onderhoud of door kwel. Kwel (uittreden van grondwater aan het aardoppervlak) ontstaat door een ondergrondse waterstroom van een hoger gelegen naar een lager gelegen gebied. Als het water dan onder een dijk door sijpelt, kan dijk materiaal worden weggespoeld. Bij dijkdoorbraken kolkte het water met grote kracht het achterliggende land binnen, waardoor diepe kolkgraten ontstaan (wiel, waai, waal of weel). Vanwege de diepte van het wiel kan de dijk niet meer op dezelfde plek hersteld worden. Doordat het nieuwe stuk dijk om het wiel heen is aangelegd, heeft de Westfriese Zeedijk langzamerhand een kronkelig verloop gekregen. De kronkels in de dijk verwijzen vaak naar oude dijkdoorbraken.

Als de dijk is hersteld aan de zeezijde is het wiel binnenbedijkt. Binnendijkse wielen zijn in het landschap zichtbaar als kleine diepe poelen waar de dijk omheen kronkelt.

Als de dijk is hersteld aan de landzijde is het wiel buitenbedijkt. Buitendijkse wielen die met door de zee afgezet materiaal zijn opgevuld (zgn. droge wielen), zijn herkenbaar als kronkel in de dijk.

BINNENDIJKS WIEL

BUITENDIJKS WIEL

15 STOLPBOERDERIJ OP DRUIPLAND

Om geld uit te sparen, werd er aan de oostkant van de Heerhugowaard geen aparte ringdijk met ringvaart aangelegd. Er werd gebruik gemaakt van bestaande dijken van de middeleeuwse polders, zij het dat die verhoogd werden tot een ringdijk.

Op diverse plekken langs de Oostdijk van de Heerhugowaard vinden we druipland, een bestaand stuk (voor)land dat binnen de ringdijk van een droogmakerij is komen te liggen. Door het inpolderen van druiplanden kwamen er oudere boerderijen binnen de nieuwe polder te liggen. De ligging van 'Jona in de Walvisch' pal achter de dijk is opmerkelijk en hoewel de stolp sterk gerestaureerd of mogelijk zelfs gedeeltelijk vernieuwd is, is hier waarschijnlijk wel sprake van een oudere kern, maar in ieder geval van een oude huisplaats op een stuk druipland. Een in de voorgevel aangebrachte gevelsteen uit 1622 toont aan dat de stolp in oorsprong ouder is dan de Heerhugowaard die in 1629 werd drooggelegd.

'JONA IN DE WALVISCH'

Een stolpboerderij is een boerderijtype, dat vooral in Noord-Holland voorkomt. Het is een vierkante boerderij met een piramidevormig dak. Onder dit dak was plaats voor de boerenfamilie, het vee, het hooi, de wagens en andere werktuigen.

Een stolpboerderij bestaat uit een vierkante constructie van houten balken waarop het dak rust. Deze ruimte werd gebruikt om hooi op te slaan. De ruimte daaromheen werd gebruikt als woongedeelte, stal, wagenschuur en werktuigenberging.

De zijwanden werden in het begin gemaakt van hout, later ook van steen. De zijwanden hebben geen dragende functie. Het dak is gemaakt van riet, soms met kunstig uitgesneden patronen wat fraaie dakspiegels oplevert. Riet heeft een relatief glad oppervlak, waardoor het stormvast is en riet is waterdicht, waarbij het wel uitwasemt.